

Deborah Tannen este profesoară de lingvistică la Universitatea Georgetown din Washington, D.C., și autoarea a numeroase cărți și articole despre modul în care limbajul folosit în conversațiile noastre de zi cu zi ne afectează relațiile. Printre cărțile ei se numără mai multe bestselleruri *New York Times*: *You're Wearing THAT?*, *Talking from 9 to 5* și *You Were Always Mom's Favorite!*. A colaborat cu publicații precum *The New York Times*, *Newsweek*, *Time*, *USA Today*, *People*, *The Washington Post* și *Harvard Business Review*. De asemenea, este adesea invitată în emisiuni de radio și de televiziune, printre care: *Good Morning America*, *The Today Show*, *Oprah*.

Pe lângă șapte cărți de interes general, Deborah Tannen este autoarea sau editorul a șaisprezece volume și a peste o sută de articole științifice. Semnează, de asemenea, poeme, povestiri și eseuri personale. *Ce spun eu și ce înțelegi tu*, publicată în limba engleză în 1990, s-a aflat aproape patru ani pe lista de bestselleruri *New York Times*, din care opt luni pe primul loc, și a fost tradusă în 31 de limbi.

DEBORAH TANNEN

*Ce spun EU
și ce înțelegi TU*

*De ce bărbații și femeile
vorbesc limbi diferite*

Traducere din limba engleză de
ADRIAN COTORA

CUPRINS

Mulțumiri	9
Prefață	11
 Capitolul 1	
Cuvinte diferite, lumi diferite	19
 Capitolul 2	
Asimetrii: femei și bărbați vorbind cu intenții diferite	46
 Capitolul 3	
„Pune jos ziarul ăla și vorbește cu mine!”: discuții-stabilire-de-conexiune și discuții-stabilire-de-raport	72
 Capitolul 4	
Bârfa	95
 Capitolul 5	
„O să-ți explic eu”: a ține o prelegere și a asculta.....	123
 Capitolul 6	
Comuniune și competiție: stiluri în conflict	151
 Capitolul 7	
Cine întrerupe? Probleme legate de dominare și de control	193

Capitolul 8	
Nici vorbă să o faci	222

Capitolul 9	
„Uită-te la mine când îți vorbesc” – Discuții laterale de-a lungul vârstelor	253

Capitolul 10	
Trăind cu asimetria: deschiderea liniilor de comunicare	289

Note	309
-------------------	-----

Bibliografie	321
---------------------------	-----

Index	331
--------------------	-----

MULȚUMIRI

Mulțumirile obișnuite nu sunt suficiente pentru a arăta cât de îndatorată mă simt față de generoșii mei colegi care au citit ciornele acestei cărți și au îmbunătățit-o cu observațiile lor. Pentru faptul că mi-au dăruit timpul și atenția lor, le sunt recunoscătoare lui A.L. Becker, Penelope Eckert, Ralph Fasold, Michael Geis, Karl Goldstein, Robin Lakoff, Neal Norrick, Susan Philips, Naomi Tannen, Barrie Thorne și David Wise.

Față de Robin Lakoff am o datorie chiar mai veche. Pionieră în cercetarea lingvistică referitoare la limbaj și la gen, ne-a oferit o bază de plecare atât mie, cât și unei întregi generații de cercetători prin deschiderea unui drum care, de atunci, s-a ramificat în multe căi diferite de investigație. Cursul pe care l-a ținut în 1973 la Institutul Lingvistic mi-a insuflat în mare măsură dorința de a deveni lingvist și m-a făcut să aleg ca instituție formatoare Universitatea din California, Berkley, unde ea a fost unul dintre profesorii mei. Mi-a rămas prietenă, o susținătoare generoasă și un exemplu de savant care își continuă cercetările teoretice fără să piardă din vedere implicațiile practice.

Recunoștința mea față de Ralph Fasold este, de asemenea, cu bătaie lungă. A fost o continuă și apreciată sursă de susținere și de provocare intelectuală, îndemnându-mă să vorbesc despre cercetările mele și oferindu-mi perspective iluminatorii, exemple și chiar surse din propria și neprețuita sa arhivă computerizată. Îi sunt recunoscătoare Universității Georgetown pentru că mi l-a scos în cale pe acest prieten și coleg desăvârșit.

Tot de la Georgetown, le mulțumesc lui James Alatis, decan al School of Languages and Linguistics [Școala de limbaje

Deborah Tannen ar face bine să se grăbească și să scrie odată cartea aia, pentru că treaba asta cu discuțiile dintre bărbați și femei îmi pare cea mai mare problemă posibilă!“ În încheierea prefetei, îi dedic această carte lui, dar și femeilor și bărbaților de pretutindeni care își dau toată silința să comunice între ei.

CAPITOLUL 1

CUVINTE DIFERITE, LUMI DIFERITE

Cu mulți ani în urmă, eram căsătorită cu un bărbat care, la un moment dat, mi-a strigat: „Nu-ți dau voie să ridici vocea la mine, pentru că ești femeie, iar eu sunt bărbat“. A fost frustrant, fiindcă știam că era nedrept. Dar am găsit și justificarea. Am pus nedreptatea pe seama faptului că fusese crescut într-o țară unde puțini oameni considerau că femeile și bărbații au drepturi egale.

Acum sunt măritată cu un bărbat care îmi este partener și prieten. Venim din medii asemănătoare și împărtășim aceleași valori și interese. Discuțiile cu el reprezintă o sursă continuă de plăcere. Este minunat să am pe cineva căruia să-i pot spune totul, cineva care să mă înțeleagă. Dar nu vede întotdeauna lucrurile la fel ca mine, nu reacționează mereu așa cum m-aș aștepta eu. Și adesea nu înțeleg de ce spune anumite lucruri.

Când am început să scriu această carte, nu lucram amândoi în același oraș. Oamenii ne compătimeau adesea prin comentarii de genul: „Trebuie să fie dificil“ și „Cum reușești să faci față situației?“ Eu aveam tendința să le accept compătimirea și le dădeam răspunsuri de genul: „Zburăm mult“. Uneori le spoream îngrijorarea: „Partea cea mai dificilă este că trebuie să tot fac și să desfac bagaje“. Dar soțul meu reacționa diferit, fiind adesea iritat. Avea tendința să prezinte lucrurile astfel încât să evite orice compătimire: „Ca profesori universitari, avem weekenduri prelungite, de patru zile, precum și vacanțe lungi în timpul anului, iar vara, patru luni suntem liberi. În plus, ne bucurăm de câteva zile de lucru fără întrerupere“. Odată, l-am auzit fără să vreau cum îi spunea unui individ

dubios că suntem norocoși, dat fiind că studiile au arătat că perechile căsătorite care locuiesc împreună petrec mai puțin de o jumătate de oră pe săptămână vorbindu-și unul altuia; sugera că situația noastră era chiar avantajoasă.

Nu am obiectat la felul în care a răspuns soțul meu – tot ceea ce spunea era adevărat –, dar am fost surprinsă. Nu am înțeles însă de ce reacționase așa. Mi-a explicat că simțea o atitudine condescendentă în spatele îngrijorării exprimate de unii, ca și cum persoanele respective ar fi vrut să spună: „Nu ai o căsnicie adevărată; din cauza profesiei nepotrivite pe care ți-ai ales-o s-a ajuns la o astfel de situație nefericită. Mi-e milă de tine și te privesc de sus, de la locul meu confortabil, deoarece eu și cu soția mea am evitat nefericirea ta”. Nu îmi trecuse prin cap că grija arătată de unii ar fi putut ascunde o atitudine de superioritate, deși, după ce mi-a zis el, am văzut, într-adevăr, că așa era. Totuși, chiar și după ce am înțeles ideea, răspunsul soțului meu mi s-a părut în continuare ușor straniu, o ciudățenie de-a lui. Îmi dădea impresia că îi privea adesea pe ceilalți ca pe niște adversari, spre deosebire de mine.

Acum, după cercetările care au condus la această carte, înțeleg că soțul meu se raporta la lume într-un fel în care mulți bărbați o fac: ca un individ dintr-o ierarhie socială în care se află fie pe o treaptă superioară, fie pe una inferioară. În această lume, conversațiile sunt negocieri în care oamenii caută să obțină și să-și mențină pe cât posibil superioritatea, apărându-se de tentativele altora de a-i doborî și de a-i da la o parte. Viața este văzută astfel ca o competiție, o luptă menită să mențină independența și să evite eșecul.

Eu, pe de altă parte, mă raportam la lume așa cum o fac multe femei: ca o ființă individuală aflată într-o rețea de conexiuni. În această lume, conversațiile sunt negocieri pentru apropiere, în care oamenii încearcă să găsească și să ofere aprobare și susținere și să ajungă la un consens. Ei caută să se protejeze de tentativele altora de a-i exclude. Viața este, în acest caz, o comunitate, o strădanie de a menține intimitatea și de a evita izolarea. Cu toate că și în această lume există

ierarhii, e mai degrabă vorba despre o ierarhizare a prieteniiilor, nu a puterii și a realizărilor personale.

Și femeile sunt preocupate de obținerea unei anumite poziții și de evitarea eșecului, dar acestea nu reprezintă scopuri pe care sunt *focalizate* tot timpul, și au tendința de a căuta să le obțină sub forma unor conexiuni. La fel cum bărbații sunt și ei interesați să obțină implicarea și să evite izolarea, dar nu sunt *focalizați* asupra acestor scopuri, ci caută să le obțină cu pretextul unei opoziții.

Discutând despre deosebirile dintre noi din acest punct de vedere, soțul meu a subliniat un aspect care mie îmi scăpase: el reacționa în felul pe care tocmai l-am descris doar dacă exprimarea îngrijorării venea de la bărbați la care percepea el o preocupare pentru ierarhie. Au existat momente când și mie mi-a plăcut compătimirea oamenilor față de căsnicia noastră „navetistă”. Îmi amintesc că m-am simțit jignită de un bărbat care părea să aibă o lucire lacomă în ochi în clipa când m-a întrebat: „Cum faci față iubirii ăsteia la distanță?” Altă dată m-am enervat când o femeie, care mă cunoștea doar din auzite, ne-a abordat în timpul pauzei unei piese de teatru și, aflând despre situația noastră după ce l-a întrebat pe soțul meu unde lucrează, a continuat conversația cerându-ne tot felul de detalii despre asta. În situațiile prezentate nu m-am simțit privită de sus, dar am avut senzația că îmi era invadat spațiul intim. Dacă soțul meu a fost jignit de o atitudine pe care el a perceput-o drept o manifestare a superiorității, pe mine m-a deranjat intimitatea total nepotrivită pe care o manifestau față de noi acele persoane compătimitoare.

Intimitate și independență

Intimitatea este esențială într-o lume a conexiunilor în care indivizii negociază rețele complexe de prietenie, atenuează diferențele, încearcă să ajungă la un consens și evită să se erijeze în superiori, atitudine care ar accentua diferențele. Într-o lume în care statutul face legea, *independența* este esențială,

căci o modalitate primară de a-ți dovedi poziția superioară este să le spui celorlalți ce să facă, în timp ce faptul că primești ordine este semnul unui statut inferior. Deși toți oamenii au nevoie atât de intimitate, cât și de independență, femeile au tendința să se focalizeze pe cea dintâi, iar bărbații – pe cea de-a doua. Este ca și cum sângele care îi menține în viață ar curge în direcții diferite.

Aceste diferențe le pot da femeilor și bărbaților perspective diferite asupra aceleiași situații, așa cum s-a întâmplat în cazul unui cuplu la care mă voi referi, cu numele Linda și Josh. Când bunul prieten din liceu al lui Josh l-a sunat la serviciu și l-a anunțat că luna viitoare are să vină în oraș în interes de serviciu, Josh l-a invitat să rămână la ei peste weekend. În acea seară, a informat-o pe Linda în legătură cu viitorul oaspete și i-a zis că el și prietenul lui vor ieși în prima seară pentru a sta la povești ca în vremurile de demult. Linda s-a supărat. Săptămâna de dinainte avea să fie plecată într-o delegație, și acea seară de vineri când Josh își programase ieșirea cu prietenul lui ar fi fost prima ei seară acasă. Însă cel mai tare a supărat-o faptul că Josh a planificat lucrurile de unul singur, pe ea doar informând-o, în loc să aibă împreună o discuție.

Linda nu și-ar fi făcut niciodată planuri, pentru un weekend sau pentru o seară, fără a se consulta mai înainte cu Josh. Ea nu putea înțelege de ce el nu arată față de ea aceeași politețe și considerație. Dar, la reproșurile ei, Josh a răspuns: „Nu pot să îi spun prietenului meu: «Trebuie să îi cer voie soției!»”

Pentru Josh, să se consulte cu soția lui înseamnă să ceară voie, ceea ce implică faptul că nu este independent, că nu este liber să acționeze după bunul plac. Asta l-ar face să se simtă ca un copil sau ca un servitor. Pentru Linda, consultarea cu soțul ei nu are nici o legătură cu a cere voie. Ea e de părere că soții discută între ei planurile pe care le au deoarece viețile lor sunt interconectate, astfel că acțiunile unuia au repercusiuni asupra celuilalt. Linda nu numai că nu este deranjată să spună cuiva: „Trebuie să mă consult cu Josh”, ci chiar îi face plăcere. Îi dă

o stare de bine să știe și să arate că este implicată într-o relație, că viața ei este legată de a altuia.

Linda și Josh s-au supărat mai mult decât ar fi fost cazul din cauza acestui incident, și a altora similare, deoarece le-au fost atinse temerile lor fundamentale. Linda s-a simțit rănită pentru că a perceput o lipsă de apropiere în relația lor: lui nu i-a păsat de ea la fel de mult cât îi pasă ei de el. Iar el s-a simțit rănit pentru că a interpretat că ea încerca să-l controleze și să-i limiteze libertatea.

Un conflict similar există între Louise și Howie, un alt cuplu, în privința cheltuirii banilor. Louise nu ar cumpăra niciodată ceva mai scump de o sută de dolari fără să discute mai întâi cu Howie, dar el iese în oraș și cumpără orice lucru pe care și-l dorește și crede că și-l permit, cum ar fi un fierăstrău circular sau o mașină de tuns iarba. Louise este deranjată, nu din cauza produselor cumpărate, ci fiindcă are senzația că el acționează ca și cum ea nu ar conta.

Multe femei simt că este firesc să se consulte cu partenerii lor pentru fiecare decizie, în timp ce mulți bărbați iau automat diverse hotărâri fără să își consulte parteneriele. Aceasta poate să reflecte o diferență mare de concepție în privința luării deciziilor. Femeile se așteaptă ca acestea să fie mai întâi discutate și apoi să fie luate de comun acord. Ele văd discuția în sine drept o dovadă de implicare și de comunicare. Dar mulți bărbați se simt împovărați de discuții îndelungate despre ceea ce ei consideră a fi decizii minore și se simt încorsetați dacă nu pot să acționeze fără a negocia în prealabil. Când femeile încearcă să inițieze o discuție liberă întrebând: „Ce părere ai?”, bărbații se gândesc adesea că li se cere să ia o decizie.

Comunicarea este un act continuu de echilibrare, care jonglează între nevoile contradictorii de intimitate și de independență. Pentru a supraviețui în lume, suntem nevoiți să acționăm în armonie cu ceilalți, dar pentru a ne păstra individualitatea, nu trebuie să fim doar o roțiță într-un angrenaj, ci trebuie să acționăm pe cont propriu. În anumite privințe, toți oamenii sunt la fel: cu toții mâncăm, dormim, bem, râdem, tușim,

iar adesea mâncăm aceleași lucruri și râdem de aceleași lucruri. Dar, în alte privințe, fiecare persoană este altfel, iar dorințele și preferințele diferite ale indivizilor pot intra în conflict unele cu celelalte. Când li se oferă același meniu, oamenii fac alegeri diferite. Și, dacă la desert este tort, e posibil ca unul să primească o bucată mai mare decât altul – și sunt chiar mai multe șanse ca altcineva să creadă că bucată celuilalt este mai mare, indiferent dacă are sau nu dreptate.

Asimetrii

Dacă intimitatea spune: „Suntem apropiați și la fel” și independența spune: „Suntem separați și diferiți”, este ușor de văzut că intimitatea și independența corespund conexiunii și statutului. Elementul esențial al conexiunii este simetria: oamenii sunt la fel, simțindu-se în egală măsură apropiați unii față de alții. Elementul esențial al statutului este asimetria: oamenii nu sunt la fel, poziționându-se diferit într-o ierarhie.

Această dualitate este evidentă în exprimarea compătimirii și a îngrijorării, ambele fiind potențial ambigue. Ele pot fi interpretate fie simetric, ca dovadă că cineva se simte egal cu ceilalți, fie asimetric, atunci când cineva se simte superior altei persoane, pe care o percepe ca fiindu-i inferioară. În cazul în care întrebi un șomer dacă și-a găsit de lucru, un cuplu dacă a reușit să conceapă copilul mult dorit sau un profesor suplinitor dacă se așteaptă să obțină definitivatul, gestul poate fi văzut – și interpretat, indiferent de ceea ce a intenționat cel care a pus întrebarea – drept o dovadă de conexiune umană din partea unei persoane care înțelege și căreia îi pasă, sau drept un memento al unei slăbiciuni din partea cuiva care o duce mai bine și e conștient de asta, având în consecință o atitudine condescendentă. Multor bărbați, această a doua viziune despre compătimire li se pare evidentă. De exemplu, un alpinist cu handicap, pe nume Tom Whittaker, care conduce grupuri de persoane cu dizabilități în expediții în aer liber, a remarcat:

„Nu poți să compătimești pe cineva pe care îl admiri” – o declarație care m-a izbit prin totală lipsă de adevăr.

Simetria conexiunii este cea care creează comunitatea: dacă doi oameni se străduiesc să devină apropiați, ambii depun eforturi pentru același lucru, iar asimetria statutului este cea care creează competiție. Doi oameni nu pot să domine în mod egal în același timp; așadar, negocierea pentru statut este inherent antagonică. În munca mea de până acum, am explorat în detaliu dinamica intimității (la care m-am referit folosind termenul de „implicare”) și a independenței, dar am ignorat forța statutului și natura sa antagonică. Totuși, odată ce am identificat această dinamică, am sesizat-o peste tot în jurul meu. Comportamentul de neînțeles al prietenilor mei și al colegilor de la serviciu a început, în sfârșit, să devină comprehensibil.

Diferențele dintre modul în care eu și soțul meu abordam aceeași situație, care înainte ar fi fost de neînțeles, au început dintr-odată să aibă sens. De exemplu, într-un club de jazz, chelnerița mi-a recomandat chiftele de crab, care s-au dovedit îngrozitoare. Nu știam dacă să le refuz sau nu. Când chelnerița a revenit și ne-a întrebat cum este mâncarea, i-am spus că nu îmi plac. M-a întrebat: „Ce e în neregulă cu ele?” Cu privirea spre masă, soțul meu a răspuns: „Nu par proaspete”. Chelnerița a izbucnit: „Sunt congelate! La ce vă așteptați?” M-am uitat direct la ea și i-am spus: „Pur și simplu nu ne plac”. Răspunsul ei a fost: „Ei bine, dacă nu vă plac, pot să le duc înapoi și să vă aduc altceva”.

După ce a plecat cu chiftelele de crab, eu și soțul meu am început să râdem deoarece ne-am dat seama că tocmai puseserăm inconștient în scenă scenariile despre care scriam. El interpretase întrebarea ei „Ce e în neregulă cu ele?” ca o provocare la care trebuia să răspundă. Lui nu îi place să se certe, așa că a privit în altă parte, pentru a atenua duritatea a ceea ce simțea că trebuia să fie o reacție la provocare. A simțit instinctiv că trebuie să spună de ce nu erau în regulă chiftelele, pentru a justifica nemulțumirea mea. (Se luptase pentru mine.) Eu am interpretat întrebarea „Ce e în neregulă cu ele?”

ca pe o nevoie de lămurire. Instinctiv, am căutat o cale de a-mi da dreptate, fără a o învinui pe chelneriță. Poate fiindcă era femeie, a răspuns favorabil la genul meu de abordare.

Când le-am vorbit prietenilor, dar și unor grupuri de lucru despre aceste diferențe, au admis cu toții că acum își pot da seama de un comportament anterior de neînțeles. De exemplu, o femeie a zis că a înțeles în sfârșit de ce soțul ei refuza să vorbească cu șeful lui despre o eventuală promovare. El voia să știe pentru că, în cazul unui răspuns negativ, ar fi început să-și caute altă slujbă. Dar, în loc să întrebe pur și simplu, se agita și se îngrijora, ajungând să nu mai doarmă de stres. Cum nu avea la dispoziție alte explicații decât cele psihologice, soția a conchis că el se simte nesigur, că îi este frică de respingere. Dar, dacă e s-o luăm așa, oricine se simte nesigur într-o anumită măsură. Iar soțul ei era o persoană destul de încrezătoare în sine. Pe de altă parte ea, care credea despre sine că este cel puțin la fel de nesigură ca el, nu ezitase să își întrebe șeful dacă intenționa să transforme postul temporar pe care îl ocupa într-o slujbă permanentă.

Faptul că a înțeles rolul-cheie pe care îl joacă statutul în relațiile bărbaților a ajutat-o să vadă lucrurile limpede. Dacă îți întrebi șeful despre șansele de promovare, accentuezi ierarhia în cadrul relației, subliniind faptul că viitorul tău ca angajat este în mâinile șefului. Bărbatul se simțea inconfortabil să-și asume o poziție inferioară ca statut. Deși nici soția lui nu era încântată să-și asume rolul de solicitant față de șeful ei, situația aceasta nu aprindea în mintea ei vreun becul de alarmă, ca în cazul soțului.

Într-un moment similar de conștientizare, o femeie care lucrează în vânzări a mărturisit că acum înțelege transformarea care se petrecuse cu șeful echipei sale, după ce acesta a fost promovat în funcția de manager zonal. Ea fusese sigură că avea să fie un șef perfect, deoarece manifesta o indiferență sănătoasă față de autoritate. Ca șef de echipă, rar se sinchisea să meargă la ședințele convocate de conducere, încurajându-i pe membrii echipei să judece singuri lucrurile și folosindu-și

influența pentru a-i scuti de aplicarea strictă a regulamentului. Dar, după ce a devenit manager zonal, acest om a ajuns de nerecunoscut. A stabilit mai multe reguli decât și-ar fi putut închipui cineva și a insistat că excepțiile se pot face doar pe baza unor cereri scrise adresate lui.

Acest om se comporta diferit pentru că acum era plasat diferit în ierarhie. Cât a fost sub autoritatea conducerii, a făcut tot posibilul pentru a o limita. Dar, când i-a revenit lui autoritatea conducerii, s-a străduit să și-o extindă. Prin evitarea ședințelor și prin omiterea aplicării regulamentelor el dădea dovadă nu de dispreț față de ierarhie, ci mai degrabă de un disconfort provocat de poziția lui de subordonare.

O altă femeie a spus că, în sfârșit, a înțeles de ce logodnicul ei, care crede cu convingere în egalitate, i-a șoptit odată că ar trebui să vorbească mai încet. „Prietenii mei sunt jos“, i-a spus el. „Nu vreau să aibă impresia că îmi dai ordine.“

Faptul că femeile au fost etichetate drept „cicălitoare“ ar putea fi o consecință a interacțiunii dintre stilul bărbaților și cel al femeilor; multe femei sunt înclinate să facă întocmai ce li se cere, în timp ce mulți bărbați tind să opună rezistență chiar și numai ideii că cineva, îndeosebi o femeie, le-ar spune ce să facă. O femeie va avea tendința să repete o cerere rămasă fără răspuns, deoarece este convinsă că soțul ei va face ceea ce îi cere, cu condiția ca el să înțeleagă că ea *chiar* vrea ca el să facă acel lucru. Un bărbat însă care vrea să evite sentimentul că primește ordine ar putea instinctiv să aștepte o vreme înainte de a face ceea ce i se cere, ca să aibă sentimentul că acționează din proprie inițiativă. Ceea ce rezultă este cicălirea, pentru că, de fiecare dată când ea repetă cererea, el amână realizarea acesteia.

Ambiguitatea metamesajelor de ajutor

Emily și Jacob erau cei care se ocupau singuri de organizarea nunții lor, însă părinții lui Emily aveau să achite o mare parte din cheltuieli. Dornici ca lucrurile să iasă bine, părinții ei sunau adesea și puneau întrebări detaliate despre costuri

și despre serviciile pe care le primeau în schimb: ce aperitive se vor servi? Câte bucăți va primi fiecare invitat? Ce include cina? Se vor găsi pe fiecare masă țelină și măsline? Ce flori vor fi folosite pentru aranjamente? Au fost trecute toate aceste lucruri pe o foaie de hârtie? Lui Emily și lui Jacob, aceste întrebări detaliate le dădeau senzația că nunta se afla pe marginea dezastrului din cauza incapacității lor de a se organiza. Ca răspuns la protestele lui Emily, mama ei i-a explicat: „Vrem să participăm la organizare; vrem să vă ajutăm“.

La fel ca în privința compătimirii, întotdeauna oferta de a ajuta sau ajutorul efectiv vine la pachet cu un paradox. Atât timp cât folosește nevoilor celui ajutat, este un gest generos, care arată preocupare și creează apropiere. Dar, dacă este asimetric, ajutorul pune o persoană într-o poziție de superioritate față de alta. Împrumutând terminologia lui Gregory Bateson, putem privi ajutorul ca fiind *mesajul* – semnificația evidentă a actului. Dar, în același timp, actul de ajutorare trimite *metamesaje* – adică informații despre relațiile dintre persoanele implicate și atitudinile lor față de ceea ce spun sau fac și față de persoanele către care spun sau acționează. Cu alte cuvinte, mesajul de ajutorare spune: „Asta este bine pentru tine“, dar ajutorul efectiv pare să trimită metamesajul: „Sunt mai competent decât tine“, și în acest sens este bine pentru cel care ajută.

Interpretarea metamesajelor de statut și de conexiune dintr-o situație particulară de ajutorare sau din orice act de comunicare depinde mult de modul în care sunt spuse și făcute lucrurile. De exemplu, când e vorba despre compătimire, contează ce cuvinte se folosesc, pe ce ton sunt spuse, ce mimică și ce gesturi le însoțesc, căci toate acestea influențează impresia produsă. Toate aceste semnale trimit metamesaje despre intenția comunicării. O bătaie „liniștitoare“ pe umăr poate să întărească impresia de condescendență; o privire foarte îngrijorată poate să intensifice impresia că interlocutorul este la mare ananghie; în schimb, un zâmbet spontan poate sugera că o întrebare se vrea doar o manifestare a preocupării între egali.

Metamesajele contradictorii, care sunt inerente când oferi ajutor, devin evidente îndeosebi atunci când oamenii sunt într-o relație ierarhică datorită serviciului. La fel cum părinții se simt adesea descumpăniți când încearcă să fie „prietenii“ copiilor lor, la fel șefii care vor să le dea subordonaților sfaturi prietenești pot observa că vorbele lor, intenționate la modul simetric, sunt interpretate printr-un filtru asimetric. De exemplu, directorul unui azil de persoane cu retard mintal a fost sensibilizat de nemulțumirile angajaților legate de salariile mici, așa că, la o întâlnire, a avut o atitudine pe care el a considerat-o deschisă și preocupată. Le-a vorbit cinstit, recunoscând că slujbele lor nu vor fi niciodată suficient de bine plătite pentru a întreține o familie. De asemenea, le-a spus că, fără studii superioare, nu vor putea avansa în poziții mai bine plătite. Ca prieten, le-a zis că, dacă vor slujbe care să-i ajute să aibă o carieră mai bănoasă, va fi necesar să-și găsească altceva de lucru. Angajații nu au apreciat franchețea directorului lor, deoarece nu au perceput mesajul lui ca pe o expresie a preocupării pentru bunăstarea lor, venită din partea unui egal. În schimb, au interpretat-o ca pe o amenințare din partea șefului: „Dacă nu vă place aici, puteți pleca sănătoși“.

Încadrarea

O altă posibilitate este să privești metamesajele ca și cum ar încadra o conversație, la fel cum o ramă de tablou restrânge imaginile dintr-o pictură. Metamesajele te ajută să îți dai seama cum să interpretezi spusele cuiva prin identificarea contextului în care sunt rostite: este asta o ceartă sau o discuție? Vrea să ofere ajutor, sfaturi sau să adreseze muștrări? În același timp, metamesajele îți permit să îți dai seama de poziția pe care și-o asumă vorbitorul în contextul respectiv și de poziția care ți se acordă ție.

Sociologul Erving Goffman folosește termenul *poziționare* pentru a exprima acest aspect al încadrării. Dacă mă așezi pe o treaptă inferioară, îți asumi o poziționare superioară față

de mine. Mai mult, arătând unde anume te situezi tu în raport cu ceilalți, ceea ce spui te încadrează, la fel cum tu încadrezi ceea ce spui. De exemplu, dacă le vorbești celorlalți ca și cum ai fi un profesor care li se adresează studenților săi, ei s-ar putea să perceapă că felul tău de a vorbi este condescendent sau pedant. Dacă le vorbești celorlalți ca și cum ai fi un student care caută ajutor și explicații, ei s-ar putea să te perceapă ca nesigur, incompetent sau naiv. Reacțiile noastre la ceea ce spun sau fac ceilalți sunt adesea generate de felul în care simțim că suntem încadrați.

Fața modernă a cavalerismului

Încadrarea este esențială în următoarea scenă des întâlnită. O mașină se mișcă încet pe stradă, în timp ce o alta dă să plece de pe un loc de parcare. Șoferul mașinii parcate ezită, dar șoferul celeilalte mașini se oprește și semnalează, printr-o mișcare a mâinii, că îi dă prioritate. Dacă șoferul mașinii parcate este o femeie, sunt șanse mari să zâmbească în semn de mulțumire și să pornească în timp ce bărbatul galant așteaptă. Dar dacă șoferul mașinii parcate este bărbat, s-ar putea să răspundă la gest tot cu o fluturare a mâinii și să insiste să fie el cel care așteaptă, chiar dacă, în alte circumstanțe, s-ar putea să încerce să o ia înaintea mașinii care se apropie.

Bărbatul cavalier, care ține o ușă deschisă sau care îi face semn unei femei să i-o ia înainte, când se află la volan, negociază în același timp un statut și o conexiune. Diferența de statut este implicată printr-un metamesaj de control: femeia poate să avanseze nu pentru că este dreptul ei, ci pentru că i se dă această permisiune, astfel că ea este încadrată ca subordonată. Mai mult, cei aflați în poziția de a oferi privilegii se află, de asemenea, în poziția de a se răzgândi și de a le revoca. Aceasta este dimensiunea față de care reacționează anumite femei când cataloghează gesturile galante ca fiind „șovine”. Cele care consideră astfel de gesturi „politicoase” observă doar conexiunea: e pur și simplu amabil. Mai intră totodată în discuție și dimensiunea

pe care o percepe bărbatul în momentul în care realizează gestul generos, precum și motivul pentru care acesta s-ar putea simți jignit dacă gestul lui politicos iscă proteste, în loc de mulțumiri.

Dar dacă faptul că permiți cuiva să avanseze în trafic este pur și simplu un gest politicos care oferă cuiva un avantaj, de ce atât de mulți bărbați resping darul priorității și fac gesturi către cealaltă mașină, sau către pieton, de a trece ei în fața lor? Pentru că, făcând acest gest către respectiva persoană din trafic, își mențin independența: șoferul decide cum să acționeze, în loc să i se spună de către altcineva ce să facă.

Cadrul protector

Un gest protector din partea unui bărbat accentuează poziționarea tradițională prin care bărbații protejează femeile. Dar un gest protector din partea unei femei sugerează un scenariu diferit: unul în care femeia își protejează copiii. Asta este motivul pentru care mulți bărbați resping eforturile femeii de a răspunde protector la protecție – îi poate face să se simtă că sunt încadrați drept copii. Această dinamică subiacentă ne face să înțelegem ceea ce, altfel, ar părea dispute fără sens între femei și bărbați.

Iată un exemplu de gest simplu care a generat o reacție de proporții. Sandra conducea, și Maurice se afla pe scaunul de lângă ea. Când a trebuit să pună frână brusc, a făcut ceea ce tatăl ei făcuse întotdeauna când pune brusc frână și Sandra se afla lângă el: în momentul frânării, și-a întins mâna dreaptă pentru a împiedica persoana aflată pe scaunul de alături să se ducă în față.

Acest gest a fost mai degrabă simbolic. Mâna dreaptă a Sandrei nu era suficient de puternică pentru a-l ține pe Maurice. Poate că menirea principală a gestului a fost să îl avertizeze că oprește pe neașteptate. În orice caz, gestul devenise pentru ea, așa cum fusese pentru tatăl ei, un automatism și o făcea să se simtă competentă și atentă față de celălalt. Pe Maurice însă l-a înfuriat. Explicația oferită a fost că ea ar fi trebuit să-și țină

ambele mâini pe volan, din motive de siguranță. Ea știa că nu pierduse controlul mașinii când întinse brațul, așa că nu au reușit să își rezolve această divergență. În cele din urmă, Sandra a făcut eforturi să își controleze acest impuls față de Maurice, pentru a evita o ceartă, dar s-a simțit constrânsă de ceea ce ea considera o reacție irațională a lui.

Deși Maurice și-a explicat reacția în termeni de siguranță, el răspunsese, de fapt, la încadrarea pe care gestul Sandrei o implica. Se simțise minimalizat, tratat ca un copil, deoarece, întinzând brațul pentru a-l împiedica să se lovească, Sandra îl proteja. De fapt, Maurice se simțea deja inconfortabil fiindcă avea un rol pasiv în timp ce Sandra conducea, chiar dacă era mașina ei. Mulți bărbați și femei care cred că au atins un nivel de egalitate în relația lor descoperă că, de fiecare dată când se pregătesc să urce într-o mașină, ea se îndreaptă în mod automat către locul pasagerului, și el, spre cel al șoferului; ea conduce doar când el nu este prezent.

Gestul protector îl încadrează pe cel care protejează ca dominant, și pe cel protejat, ca subordonat. Dar diferența de statut semnalată de această poziționare poate fi sesizată mai repede de bărbați. Ca rezultat, femeile care gândesc în termeni de conexiune pot vorbi și se pot comporta în feluri care acceptă protecția, fără să-și dea seama că alții ar putea să considere că ele își asumă, de fapt, o poziție de inferioritate.

Mijloace diferite către același rezultat

Atât statutul, cât și conexiunea pot fi folosite ca mijloace de a obține rezultate prin comunicare. Să presupunem că vrei să chemi un instalator, dar acesta are programul plin întreaga lună. Ai putea folosi strategii care se bazează pe conexiuni sau pe diferențele tale de statut. Dacă optezi pentru statut, poți acționa fie de pe poziția de inferioritate, fie de pe cea de superioritate. De exemplu, de pe cea de superioritate: ai grijă să se afle că ești o persoană importantă, un funcționar la primărie care are influență în privința unor chestiuni precum licențierea

și permisele de muncă de care instalatorul are nevoie. Sau de pe cea de inferioritate: spui pe un ton plângăcios că ești nou în oraș, că nu ai rude sau vecini la care ai putea apela pentru a face duș sau a folosi toaleta. Speri că instalatorului îi va fi milă și îți va oferi o atenție specială. Indiferent dacă adopți o atitudine de superioritate sau una de inferioritate, ambele abordări mizează pe diferențele de statut, subliniind faptul că cele două persoane implicate se află într-o relație asimetrică una față de cealaltă.

Pe de altă parte, ai putea încerca să subliniezi asemănarea dintre voi.

Dacă ești de loc din același oraș cu instalatorul, ori dacă sunteți amândoi din aceeași țară sau aparțineți aceluiași grup cultural, puteți să începeți o discuție despre orașul natal sau să vorbiți în dialectul sau limba natală, sperând astfel să-i amintiți că veniți din aceeași comunitate, astfel încât să îți acorde o atenție deosebită. Dacă aveți o cunoștință comună, ai putea menționa acea persoană, sperând că astfel se va crea un sentiment de apropiere care să atragă un favor. De aceea, este util să fii prezentat personal celui la care vrei să apelezi, pentru a te transforma dintr-un străin în cineva cu care are deja o conexiune.

Exemplul anterior ilustrează opțiunile care sunt la îndemână de fiecare dată când cineva vrea să obțină ceva. Modul de interacțiune este rar sau niciodată bazat exclusiv pe una dintre abordări, ambele cel mai adesea fiind valabile și interpretate fie ca una, fie ca cealaltă. De exemplu, mulți consideră că strecurarea în conversație a numelor unor persoane importante ține de statut: „Uite cât de important sunt, că doar cunosc oameni importanți“. Dar asta înseamnă totodată să te bazezi pe intimitate și pe conexiuni apropiate. A pretinde că știi pe cineva faimos aduce puțin cu a pretinde că o cunoști pe mama, sau pe vărul, sau pe prietenul din copilărie al cuiva – o tentativă de a câștiga aprobarea prin a sublinia că aveți cunoștințe comune. Când menționezi nume, de regulă interlocutorul nu cunoaște efectiv persoana numită, ci mai degrabă a auzit *despre* ea. Te bazezi pe conexiuni, în sensul că te apropii de persoanele cu care vorbești arătându-le